

Konsten att få jobba med arkeologi under vatten

I egenskap av ordförande för Marinarkeologiska sällskapet har jag ibland fått frågan hur man utbildar sig så att man kan ta anställning som dykande arkeolog.

TEXT OCH FOTO: LENNARTH HÖGBERG

Det är flera av våra medlemmar som studerar arkeologi och kan tänka sig en framtid i vattnet. Även andra vill skaffa sig behörigheten för att kunna hjälpa institutioner ibland. Jag lovade i ett svagt ögonblick att ta reda på hur det förhåller sig just nu med utbildning till A-certifierad dykare, eller hur man gör för att kunna bedriva forskningsdykning med CMAS***, utan att jag egentligen visste vad jag gav mig in på. Det tog några veckor att ringa runt för att efterforska vad som gäller i nuläget och hur framtiden ser ut. Jag vill redan nu lägga in en passus för eventuella felciteringar av personer i artikeln.

Utbildning och certifikat

Den enda instans som idag utbildar till A-cert är Marinens dykarskola i Karlskrona. Kurstiden är sju veckor. Tidigare fanns möjligheten att som CMAS*** eller PADI Dive-master hoppa in sista veckan på denna kurs och avlägga proven för A-cert, en så kallad utbildningskontroll under fem dagar. Den möjligheten stängdes 2003 då man ansåg att dessa dykare hade för ojämn eller otillräcklig kunskapsnivå. Vill man nu som civilist ha denna utbildning måste man genomgå hela kurstiden. Kostnaden är just nu 900 kr per utbildningsdag. Då kan man snabbt räkna ut att det kostar 31 500 kr exklusive moms. En ansevärd summa pengar och då tillkommer resor, kost och logi. Inkvartering och mat kan ordnas i logement till humana priser.

Men en förändring är eventuellt på gång. Enligt telefonsamtal med Lars Pettersson på Marinens dykarskola försöker man nu få en enhetlig utbildning med de övriga nordiska länderna. Utbildningen kommer då troligen istället att innebära scuba-dykning ner till 30 meters djup. Då kan utbildningstiden minska från sju till fem veckor. Nästa kursomgång där det finns några civila platser kvar är i mars 2006. Det är möjligt att de nya reglerna kan börja gälla till dess. Hur som helst är det mycket

A-certifierad eller inte? Foto: Lennarth Högberg

pengar om det tas ur egen plånbok. Eftersom det sker stora neddragningar inom försvarsmakten är det osäkert om marinen i framtiden har resurser att kunna serva den civila dykerisidan.

Vad krävs för forskningsdykning?

I Arbetsmiljöverkets författningssamling AFS 1993:57 står det att till forskningsdykning – efter komplettering med kunskaper inom arbetsmiljöområdet - räcker det med CMAS***, NAUI Divemaster, PADI Divemaster eller likvärdig utbildning. Vad är då forskningsdykning? Det finns något som heter Nätverk svensk dykning med representanter från Arbetsmiljöverket, Civila dykeribranschen, Räddningsverket, Polisen med flera. Forskarnas representant där är Roger Lindblom vid Göteborgs universitets Marina forskningscentrum. Där har man diskuterat just detta eftersom ordet forskningsdykning inte är

något vedertaget begrepp. Man kom överens om att forskningsdykning är "enkla" dykning. Att använda mammutsug eller ejektorrör ansågs inte vara enkla dykning. Inte heller provtagning med större verktyg, användande av till exempel lyftsäck eller större video/fotoutrustning med utstickande belysningsarmar ansågs som enkla dykning. Då krävs alltså i dagsläget A-cert eller utbildning i nivå med detta. En sanning med modifikation verkar det som, vilket framgår nedan.

Forskningsdykarutbildning i Göteborg

Är det då alldeles kört för er som hade tänkt er en framtid som dykande forskare? Eller kommer det kanske att öppna sig en möjlighet? Enligt Robert Lindblom på Göteborgs universitet undersöks just nu möjligheten att, i samarbete med räddningsverket i staden, starta en utbildning till forskningsdykare. Utbildningen skall motsvara de europeiska kraven för Scientific Diver. Inte att förväxla med CMAS begrepp och certifikat. Det handlar om en utbildning i yrkets alla förekommande arbetsuppgifter. Det kan röra sig om provtagning, foto/video-dokumentation, ejektorsugning, uppmätning av vrak, körning av ROV, säkerhet och så vidare. Utbildningen kommer att uppdelas i en sommar del och en vinter del, då det även skall övas dykning i kallt vatten/isdykning. Eftersom det är en universitetsutbildning kommer den att vara öppen för alla och gratis. Endast omkostnader för läkarundersökning, inhyrning av utrustningar och dylikt kommer att tas ut. Om parterna kan komma överens kan det bli kursstart redan nu till sensommaren/hösten 2005.

Tolkningsproblematiken

Hur skall man då tolka vad som står i Arbetsmiljöverkets anvisning AFS 1993:57 (den finns att ladda ner på www.av.se)? Det är ju den som gäller så fort det råder ett klart arbetsgivare/arbetstagarförhållande. Eftersom jag själv är skyddsombud så vet jag att vid oklarhet skall sunt förnuft råda. Ingenting är som bekant sant eller falskt till dess det prövats i domstol. Du som dykare/arbetstagar har också rätt att neka ett uppdrag om du tycker att du har otillräcklig kompetens eller att jobbet kan vara en fara för din hälsa, eller om du anser att säkerheten är otillräcklig. (Bättre att säkra upp för mycket, det är ju ändå ditt liv. Detta som en personlig aspekt på varför man inte bör tumma på säkerheten).

Den som idag är ansvarig för dykerifrågor på Arbetsmiljöverket heter Janez Marinko. Han började sin anställning efter AFS:ens tillkomst. Han trycker mycket på 3§ i AFS:en och säger att verket inte kräver, eller får kräva, att dykaren skall ha ett visst certifikat, utan skall ha utbildning i nivå med dessa. Utbildning är inte liktydigt med att man har ett certifikat. Kunskap kan man skaffa sig på många olika sätt. Varje dykuppdrag är unikt i sig och det är alltid arbetsgivaren som bedömer om dykaren har den kunskap som arbetet kräver. Det är han som har arbetsgivaransvaret. Om det sedan händer en olycka är det rätts sak att döma om arbetsmiljöbrott begåtts och då kan det vara lämpligt att dykaren har vidimerad kunskap i

form av till exempel A-cert. I 28§ står det att vid vrakdyk där dykaren riskerar att fastna så skall man dyka med navelsträng. Åter igen en bedömning som arbetsgivaren får göra. Om man däremot skall penetrera vraket så är det uppenbart att det råder risk att fastna. Om arbetsgivaren anser att arbetet inte kan utföras med navelsträng, och kan motivera detta, kan Arbetsmiljöverket utfärda dispens. Det pågår en förstudie och översyn av den nuvarande AFS:en. Förstudien kan bli klar i år och sedan skall den nya AFS:en ut på remiss innan den tas.

Lärlingssystem

Inom anläggningsdykeriet har det sedan flera år förekommit ett lärlingssystem. Där får man som nybörjare internt inom ett dykeriföretag utbilda sig i dykning, olika metoder och arbetsmoment, under överinseende av en erfaren dykare. När man känner att tiden är mogen kan man avlägga prov och få ett B-cert utfärdat av chefen för marinen. Sådana uppdyk genomfördes i Gävle nu under vårvintern. Men det finns inget som hindrar att man jobbar som lärling hela livet. Det innebär att en institution kan bedriva utbildning av egna dykare i de förekommande arbetsmomenten under trygga förhållanden. Detta dokumenteras då i dykdagboken. Sedan kan det vara så att beställaren kräver att dykaren har ett A- eller B-cert. Många institutioner har en skriven dykpolicy och där kan det stå att dykaren skall ha lägst A-cert och då har ju arbetsgivaren redan satt ribban.

Oavsett certifikat (A, B, C eller CMAS***), eller inte, skall man genomgå läkarundersökning enligt "Medicinsk kontroll vid dykeriarbete" AFS 1986:8 och godkännas (har precis ersatts av AFS 2005:6). Det är arbetsgivarens skyldighet att se till och bekosta så att detta görs. Undersökningen skall göras vart femte år och sedan vart annat år efter 40 års ålder.

Till sist kan jag nämna att den 31 mars 2005 behandlades en hemställan från Nätverk svensk dykning till Forsvarsdepartementet om inrättandet av en statlig dykar-skola (Fö2003/2827/CIV). Det händer alltså saker.

Lennarth Höberg är B-certifierad dykare och ordförande i MAS